

“EĞİTİM VE KADIN SORUNSALLARININ AŞKA ETKİSİ”

Araştırma Sorusu: Necati Cumalı’nın “Tütün Zamanı: Zeliş” adlı romanında eğitim ve kadın sorunsallarının “aşk” ilişkisine yansımaları nasıl işlenmiştir?

Ders: Türkçe A, Category 1

Sözcük Sayısı: 3964

İÇİNDEKİLER

I. GİRİŞ	3
II. NECATİ CUMALI’NIN “ZELİŞ” ADLI ROMANINDA YER ALAN TOPLUMSAL SORUNLAR	5
II. I. EĞİTİM	5
II. II. KADIN	8
III. SORUNSALLARIN ETKİSİNDEKİ “AŞK” OLGUSU	11
IV. SONUÇ	16
V. KAYNAKÇA	18

I. GİRİŞ

Türk edebiyatında dış gerçekliğin yarattığı koşulların toplumsal düzen üzerindeki yansımaları sıkça işlenen bir konu olmuş, bu bağlamda cahillik ve yoksulluk gibi toplumsal sorunlar ön planda tutulmuştur. Bunun bir nedeni, zengin bir imparatorluğun çöküşünden sonra toplumun uyum sağlayamadığı kısıtlı savaş koşullarıdır. Osmanlı'nın sağladığı rahat ve eğlenceli günlerin ardından savaşla beraber geçim sıkıntısına düşen toplum aç kalmıştır. Karın tokluğuna edindiği işle eğitim ve öğretimden alıkonulmuş sadece çalışmaya yöneltmiştir. Bunun sonucunda maddi açıdan yoksullaşan toplum, manevi açıdan da bu durumun yarattığı olumsuzluğu yaşamıştır. Necati Cumalı; *“Tütün Zamanı: Zeliş”* adlı romanında Ege bölgesindeki yöre insanının tütüncülüğe dayalı hayatından kesitler sunarak onların sosyal ve kültürel yaşantılarını yansıtmış, bu bağlamda iki gencin yaşadığı masum aşk hikayesini anlatmıştır. “Yedi Tepe Üstünde Küçük Bir şehir” adı verilen giriş bölümünde uzam olarak konumlanan İzmir ‘in “Urla” ilçesinin özetleme tekniğiyle tarihine ve betimlemelerine yer verilmektedir.

“Urla gibi, dört yanı açık şehirlerin halkı da aksine, ta çocukluklarından başlayarak denizle göğün uzaklarda bir çizgi halinde görüldüğü yerden geçen gemilerin, baharda gelip güz başlarında dönen yaban ördeklerinin, turna sürülerinin, yükseklerde gide gide kaybolan bir bulutun, çağırışını duya duya büyür; kuş gibi, bulut gibi hercai huylu, özgür olur, yüreklerinde en küçük bir baskıya yer vermezler.” (Cumalı,7)

Urla’daki yöre insanının kendi doğal çevresi içinde geliştirdiği değer yargıları ve yaşayışları, doğa-insan ilişkisi bağlamında betimleme tekniğinden yararlanılarak yansıtılmıştır. Toplum deniz iklimiyle büyüdüğü için özgür ruhlu, doğayla iç içe yaşadığı için de cesur yetişmiştir. Necati Cumalı’nın kendisi de Urla’ya göçen Rumlardan olduğu için coğrafi özellikleriyle beraber toplum yapısını tanımakta ve “Yağmurlarla Topraklar” ve “Acı Tütün” gibi romanlarında da Urla uzamını kullanmaktadır. Yazarın bu tercihi *“Diyebiliriz ki, yazarın bu altı kitaptan oluşan roman külliyatı içinde İzmir, mekân/yer/çevre olarak önemli bir yer tutmaktadır. Özellikle, Urla ilçesi hem coğrafi, hem sosyal hayat, hem de insan ilişkileri*

noktasında birer “bölge roman” formunu yansıtmaktadır.” şeklinde de vurgulanmıştır. (Ünlü, 2015) İlerleyen dönemlerde Urla’da komşu olan Rum ve Türk halkının huzurlu bir şekilde geçindiği günlerin Kurtuluş Savaşı ile birlikte geride kalmasıyla halk birçok yönden sarsılmıştır. Toplumun geçimlerini sağladıkları üzüm bağları, savaş döneminde yanarak değerini yitirmiştir. Böylece Rumların öncülüğüyle bağlar sökülmüş ve yerlerine tütün ekilmiştir. Romanda tek geçim kaynağı olmasıyla öne çıkan “tütün”toplumun hayatında önemli bir yere sahiptir ve bir leitmotif olarak romanda kullanılmıştır. Tütünün toplum hayatındaki değeri, eserdeki dört ana bölümün tütün hasadındaki zamanın dikkate alınarak “Dipler”, “Analar”, “Uçlar, İğne atımı” ve “Nadas” şeklinde isimlendirilmesiyle de yansıtılmıştır. Ancak, romanda dış gerçekliğin yarattığı sorun yoksulluk konusu ile kısıtlı kalmamıştır. Yazar, gelenekçi toplumdaki değer yargılarının kadın algısı sorunsalına yansımaya da dikkat çekmektedir. Halk, hayatını sürdürebilmek için Türk’üyle ve Rum’uyla sadece tütüne bağlı iken erkekler kendi çıkarları doğrultusundaki olanakları gözleyerek sevip anlaşılabileceği bir eş yerine tütün kırmada becerikli ve aynı zamanda ona çocuklar vererek hanesini büyütebileceği bir kadınla evlenmeyi tercih etmektedir. Kadının bireyselliğini küçümseyip değersizleştiren yapı, onun kadın kimliğiyle toplumda var olamamasına yol açmıştır. Sonuç olarak para kazanabilmek için eğitimden uzaklaşan halk cahilleşmiş, böylece doğru yanlış ayırt edilemediği için adalet yozlaşmış, toplumsal baskı oluşmuş ve bu bağlamda kadına verilen değer azalmıştır.

Yazar, toplum yapısının genel özelliklerini ve bu yapının yansıması olan sorunsalları, Urla’da konumlandığı masum bir aşk hikayesi üzerinden okuyucuya aktarmaktadır. Eserde çevreyle beraber gelişen toplumsal sorunların bireylerin gözünde aşk olgusunu nasıl konumlandığı anlatılmaktadır. Bu bağlamda Zeliş, ana karakter olarak konumlanmıştır. Eserde aşk olgusu sadece Zeliş ve Cemal karakterleri arasında görülse bile çıkarları doğrultusunda aşk olgusu altında Zeliş’le evlenmek isteyen bir de Bekir karakteri yer almaktadır. Zeliş ve Cemal’in aşk duygusunun etkisi altında beraber olabilmek için verdikleri mücadelelerine karşın, Bekir’in

Zeliş üzerinden elde edeceği çıkar için uğraşları, okuyucuya toplumsal konuların aşk olgusuna etkisini sorgulatmaktadır. Yapılacak olan incelemede, tercih edilen anlatım tekniklerine de yer verilecek olup eğitim ve kadın sorunsallarının “aşk” olgusuna etkisi irdelenecektir.

II. NECATİ CUMALI’NIN “ZELİŞ” ADLI ROMANINDA YER ALAN TOPLUMSAL SORUNLAR

II. I. EĞİTİM

Romanın giriş bölümünde açıklama tekniğinden yararlanılarak Urla ilçesinin çok eski uygarlıklardan itibaren birçok topluma hizmet ettiği hakkında okuyucuya bilgi verilmektedir. Zengin tarihi sayesinde barındırdığı kültür tarihçesi çok değerli olmakla birlikte, burada yaşayan topluluklar da aydın yetişmiştir. Yazar, bu uzamda yetişen bireyin aydın kişiliğini *“Batı’daki her yeniliği, her yerden daha önce Urla’nın yurda soktuğu olurmuş.” (Cumalı, 9)* cümlesiyle vermiştir. Birey, çevresiyle olan ilişkisi bağlamında dış gerçekliklere bağlı kalarak düşünsel zeminini kurmuştur. Aynı zamanda Rumlarla Türklerin yaşamlarını temeli hoşgörüye dayanan komşuluk ve dostluk ilişkileriyle sürdürmesi, bu toplumun ilkelikten oldukça uzak ve laik bir toplum olması ile bağdaştırılmıştır. İlerleyen dönemde Kurtuluş Savaşı’yla beraber Yunan işgali sonrası dostluğun son bulması ve zorunlu göçlerle toplumun yapısı değişmiştir. Bu değişim, savaş öncesindeki aydın düşüncelerle sonrasında baskı altında gelişen inançların karşılaştırması üzerinden verilmiştir. Eskiden eğitilmiş toplum yapısı sayesinde gelişen medeniyet, savaş gerçekliği sonrası yitirilmiştir. Yanan bağların yarattığı maddi hasarın yanında toplum manevi açıdan da körelmiştir, yani kıtlık dönemiyle beraber toplum hem ekonomik hem de kültürel yönden sarsılmıştır.

Romanda verilen ana sorunsallardan biri eğitim olup karakterlerin ortak özellikleri cahil olmalarıdır. Savaş dönemi öğrencilerin askerlik göreviyle okuldan alınmasıyla eğitime verilen ara, yeni neslin bilimden uzak yetişmesine neden olmuştur. Daha sonraki dönemde ekonomik sarsıntının etkisiyle tütüncülüğe evini geçindirmek için başlayan Urlalılar, sadece para

kazanarak hayatını sürdürmeye odaklı olmalarından dolayı kendilerini başka konularda geliştirememişler, eğitimlerine geri dönememişlerdir. Cahilliğin toplum yapısı üzerindeki bir yansıması, dinin yanlış yorumlanarak bağnazca ve akıldan uzak toplumsal inanışlara yol açmasıdır. Bu sorunsalın okuyucuya yansıtılmasında Rabiye figürü kullanılmıştır. Meraklı kişiliğiyle doğadaki düzeni sorgulamakta ve sorularına cevap bulabilmek için çevresine devamlı bu konuyla ilgili sorular yöneltmektedir. Öte yandan, anne babasının verdiği “*Cenabı Hak öyle buyruk buyurmuştu.*” (Cumalı, 42) yanıtı, bilgidен yoksun olduğu için onu hiç memnun etmemekte ve daha çok kafasını karıştırmaktadır. Bu kesitte kullanılan duyulan geçmiş zaman eki, Rabiye’nin aksine toplumun bu inanışı sorgulamadan, çevresinden duyduğu şekilde kabul ettiğini göstermektedir. Gençlerin elinde hükümetin ilgisizliği sonucu doğru bilgilere ulaşabileceği kaynakların bulunmaması ve buna bağlı olarak çevrelerindeki kimsenin doğru bilgiye sahip olmaması, yetişen yeni nesillerin düşünsel zeminlerini aydın geliştirememesine yol açmıştır. Bu kısır döngüyle beraber din aynı zamanda cahilliği tetiklemiştir çünkü insanlar merak ettikleri sorulara cevap aramak yerine inanışlarına aykırı olduğu düşüncesiyle sorgulamayı bırakmış ve her şeyi kendilerinden çok daha büyük bir güce yormayı alışkanlık edinmiştir. Doğu kültürün baskıcı bir şekilde dini kullanan yapısında gelişen kaderci anlayış da söz konusudur. Gelecek planları yapmaktan çekinen veya cevap veremedikleri her soruyu dine yormakla yetinen Recep ve Anne, her şeyi kadere bırakmaktadır. Bu yüzden “kısmet” sözcüğünün tekrarlanması romanda dinin yozlaşmasını yansıtmısıyla leitmotif niteliğindedir.

“-Karı be, dedi, Zeliş’ i Bekir ister...”

Kadın yatağın içinde sırt üstü yerleşti yeniden:

-Kısmet, kısmet neyse o olur.” (Cumalı, 48)

Romanda yer alan figürlerin kendilerinden çok daha büyük bir gücün kendilerini yönettiğine olan inançları hayatlarını dar bir çerçevede kısıtlı olanak ve isteklerle yaşamalarına yol açmıştır.

Romanın ilerleyen bölümlerinde Anne, Zeliş'in Cemal'le mektuplaştığını anladığı zaman onun “büyülendiği” kanısına varıp “okutma” kararı alır. Akıldan ve bilgiden uzaklaşan toplumda dinin gücüne bağınazca inanan bir düşünce yapısı gelişmiştir. Bu yüzden de “aynacı kadın” gibi dini kendi çıkarları dahilinde insanları kandırarak para kazanan kişilere inanmışlardır.

Savaş sonrası Cumhuriyet'in ilanıyla beraber gerçekleştirilen gerek kıyafet gerek harf inkılabı üzerinden cahil halkın eğitilerek Batılı tarza yakınlaştırılması hedeflenmiştir. Buna karşın halk, geçmişte edindiği inançlarını bırakarak devrimlerin toplumda geliştirmeyi amaçlayan aydın bakış açısına ve yaşam tarzına uyum sağlayamamıştır. *“Hâkim, sen bu yeni kelimeleri bir şeye benzetiyor musun Allah aşkına? Savcı! Savcı! Ne demek savcı? İyice yüz buruşturdu. Isınamadım gitti. Herkesin dili de alıştı. Bir de müddeiumumi de! Ne güzel değil mi?”* (Cumalı, 227) Diyalog şeklinde verilen bu alıntıda “savcı” kelimesi yapılan yenilikleri, “müddeiumumi” kelimesi ise Doğu kültüründen sonra yozlaşan yapıyı sembolize etmektedir. Toplumun Doğu'nun sözcük ve geleneklerinden uzaklaşması yani eski sözcükleri bırakamayacağı, böylece devrimlerle amaçlanan yaşam biçiminin benimsenmesinin vakit alacağı yazar tarafından vurgulanmıştır. Bunun sonucunda Arapça sözcükleri bırakıp Türkçe kelimelere uyum sağlayamayan toplum için anadil sorunu ortaya çıkmıştır.

Yapılan devrimlerle gelişen toplumsal sorunların başka bir örneği, halkın demokrasi sonucu oylama hakkıyla beraber hangi partiye oy vereceğine karar verme yöntemidir. Yazar, yaşanan çatışmalar sonucu halkın kendisini göçmen ve yerli olarak iki farklı tabakaya ayırdığını karşıtlık tekniğiyle vermiştir. Bunun sonucunda cahil halk, iki farklı düşünceye sahip olduklarını varsayarak zıt partilere oy vermeye karar vermiştir. *“Demokrat Parti'nin, Halk Partisi'nin ne olduğunu bildiğinden değil, sadece göçmen olduğundan! Halk Parti'sinin ileri gelenleri yerlilerdi Urla'da; mademki öyle, Halk Partisi yerlilerin partisiydi. Demokrat Parti'nin ileri gelenleri ise çoklukla göçmendi; şu halde, Demokrat Parti göçmenlerin partisiydi.”* (Cumalı, 230) Yani geçmişte takılı kalan toplum zihniyeti bugünün cumhuriyetle beraber gelen seçme

ayrıcalığını kavrayamamıştır. Demokrasi fikrinin amacına ulaşamaması, halkın bu yenilikler için gerekli olan modern zihniyet altyapısına uygun eğitilmemesinin bir sonucudur.. Cahilliğinin sonucunda her şeyden habersiz olduğu için birçok yönden savunmasız olan halk, kandırılması gibi yönetilmesi de kolay bir topluluktur.

II. II. KADIN

Kadın sorunsalı, Türk edebiyatının en çok işlenen konularından biri olarak “Zeliş” adlı yapıtta da yer almaktadır. Romanda odak figür olarak konumlanan Zeliş, çalışkan olması ve tütün kırmadaki çevikliğiyle ön plana çıkarken güzelliğiyle de erkekler için ideal bir eş konumundadır. “On dönümlük bir tarlanın tütününü kendi başına hak edecek kadar usta” olduğu için babasının gözünde adeta bir “erkek evlat” yeri kazanmıştır. Ayrıca Zeliş’e verilen “On dönümlük bir tarlanın tütününü kendi başına hak edecek kadar usta” sıfatı leitmotif niteliğinde romanda sıklıkla tekrarlanmakta, böylece tütünün toplumun gözündeki önemi yansıtılmaktadır. Recep’in kızını erkeklerle karşılaştırması ve onun çalışkanlığıyla övünmesi iç monolog tekniğiyle devamlı tekrarlanmıştır. Aynı zamanda Recep’in erkek torununa karşı gösterdiği ilgi ve özen kesitte gösterilmiştir: “- *Karı be, zeytin çıkar Hasan’ın önüne de yesin! Karısı zeytin çıkarmak için kalktı. Erkek misafirin itibarı başkaydı nasıl olsa gözünde.*” (Cumalı, 90) Yazarın bu cümleleri, erkek evladın kız evlada olan üstünlüğünü sorgulatmakta ve gördüğü değeri yansıtmaktadır.

Romanda bütün karakterlerin adının geçmesine karşın anne karakterinin bir adının olmaması, onun pasifliğinin bir kanıtı olup kadın figürünün ezilmişliğini yansıtmaktadır. Oysa ki kurguda ana konumda olan aile yaşantısında anne, Zeliş ve Rabiye çalışırken Doğu kültürüne göre evin direği olması gereken baba devamlı uyumakta ya da kahvede zaman geçirmektedir. Bu durum aşağıdaki alıntıda diyalog tekniğiyle yer almıştır.

“- *Recep Ağa be, doymadın şu uykuya.*

- *Eh, yorgunluk, can sıkıntısı işte! Gün uzun, ne yaparsın, başka türlü vakit geçmiyor?"*

(Cumalı, 30)

Kadının böylesine çalıştığı ve erkeğin ev ekonomisine hiçbir katkı sağlamadığı bu düzende evdeki kararları baba vermektedir. Bunun nedeni Doğu kültürünün beraberinde getirdiği geleneksel yapıda kadın susarken erkeğin egemen olmasıdır. Örneğin Recep, çalışıp borçlarını ödemek yerine kızını o düzende sayılı zengin ağalardan olan Bekir'e vermeyi kabul etmiştir. Kızına maddi bir değer biçerek bir mal ya da para gibi borçlarını kapatmak için kullanmak Recep'i rahatsız etmemektedir çünkü onun gözünde kadının söz hakkı yoktur. Bu çift taraflı anlaşmada Bekir, Zeliş gibi çevik bir kızı yanına alarak daha çok para kazanma ümidi beslemektedir çünkü toplumun gözünde kadının görevi kocasına iyi bir eş olup ona çocuklar vermektir. Kadın sadece anne kimliğiyle toplumda yer edinebilmiş, aile biriminde ise kocasına devamlı hizmet sunacak şekilde konumlanmıştır. Romanda yer alan erkek karakterlerin bir an önce evlenmek istemelerinin bir başka nedeni hanelerini büyüterek kurduğu yerleşik düzende işçi ihtiyacını gidermektir. Asla karşılayamayacağı borçlarını ödemiş olacağı için baba ve Bekir arasında çift taraflı duygusallıktan ve sevgiden oldukça uzak bir çıkar ilişkisi gözlemlenmektedir. Çıkar ilişkisinin Zeliş figürünün üzerinden kurulması ise Recep ve Zeliş arasındaki çatışmayı oluşturmuştur. Recep bu antlaşmayı yapmadan önce ne Zeliş'e evlenmek isteyip istemediğini ne de annesine bu konudaki fikrini sormuştur çünkü bugüne kadar her kararı ve isteği ailesi tarafından üstelemeden kabul edilmiştir. Bu durum, aile yaşantısına göre farklı ya da dramatik bir olay değildir çünkü ailede çocukların yaşamları üzerine bile olsa karar verme mekanizması babadır. Kadına geleceğini seçme hakkı verilmemiştir ve bu kurulu düzende önce babasına sonra da eşine yaptığı işte yardımcı olmaya mahkûm bırakılmıştır. Konuşamayan ya da fikir beyan edemeyen her birey gibi kadın da önce en küçük toplum olan ailede daha sonra ise toplum yapısında değerini yitirmiştir. Bu durumun sonucunda da toplumsal yaşantıda arka planda olmaya itilmiştir.

Romanda kadın karakter konuşma ihtiyacını gidermek için yine kendisi gibi hor görülen mahalleli kadınları tercih etmek durumundadır. Mahallede kadınların arasında geçen konuşmalar dedikodu niteliğinde olup onların etraftaki kişilerin yaşantılarına dair meraklarının kanıtıdır. Kendi hayatlarındaki tekdüzelik ve sıkıcılık, başkalarının hayatlarını gözlemlmelerine ve şahit oldukları olayın üzücü ya da sevindirici olması fark etmeksizin bundan keyif duymalarına yol açmıştır.

“Zeliş’in anası, Fettah’ın ya da Tenekeci Halil’in karısına: “Benim kızım onlara mı kaldı?” diyecek oluyordu. Dinleyeni “Haklısın kardeş, ne desen haklısın?” diyordu dinlerken , sonra üzerine düşen komşuluk görevini yerine getiriyor, daha iyi anlaşılmuş olmasına yardım etmek için d , bu cümleyi ufak bir değişikliklikle Cemal’in anasına ulaştırıyordu : Benim kızım o baldırıçıplaklara mı kaldı?!” (Cumalı, 138)

Kesitte kullanılan geniş zaman eki, bu dedikodu durumunun mahalleli kadınların hayatlarındaki olağan yerini yansıtmaktadır. Mahalledeki bütün kadınlar etrafındaki olayları yakından takip ettikleri için kendileri de başkaları tarafından gözlemlendiklerinin farkındadır. Bu yüzden de kadınlarda başkalarına karşı kendini mutlu ve huzurlu gösterme çabası oluşmuş, başkalarının ne düşündüğünü önemseyerek davranışlarını bu düşüncelere bağlı değiştirmelerine neden olacak bir baskıyı ortaya çıkmıştır. Örneğin Zeliş ve Cemal’in tanışmalarına yol açan “urganın kopmasıyla keçinin kaçması” olayı anne tarafından tedirginlikle karşılanmaktadır çünkü ona göre urganın kopması onun eski olduğunu yansıttığı için fakirliğin göstergesidir ve etrafındakilere karşı fakir imajı çizmek istememektedir. “-Adam değil ki laftan anlasın! Söyledim söyledim bir urgan aldıramadım! Kimbilir alemde ne laflar işitiriz gene! Umurunda mı gavurun oğlunun! Varsa yoksa kâğıt oynasın...” (Cumalı, 18) Annenin bu düşüncesi toplumsal yapıda halkın parayı ve varlığı güçle bağdaştırdığını yansıtırken fakirin elinde gücün sembolü parayı bulundurmaması sonucu hiçbir konuda egemen olamadığını göstermektedir.

III. SORUNSALLARIN ETKİSİNDEKİ “AŞK” OLGUSU

Romanın dış gerçekliğini oluşturan çevre koşulları, Zeliş ve Cemal için birlikteliklerinin önündeki engelleri meydana getirmiş ama ikili hiçbir zorluğa boyun eğmeden mücadelesini sürdürmüştür. Bekir ise bu aşka karşı verdiği mücadelede en büyük motivasyonunu yine içinde bulunduğu yapının getirdiği zorunluluklarda bulmuştur.

Ele alınan ilişkide birbirini seven Zeliş ve Cemal ikilisi için engeller; beraberliklerini istemeyen üçüncü kişiler babası Recep, Bekir ve onun yardımcıları tarafından oluşturulmuştur. Bu engeller romanda verilen eğitim ve kadın sorunsallarının birey yaşantısı üzerindeki yansımaları olup ikilinin masum duygularına zıt olarak çıkar ilişkileri sonucu oluşmuştur. Kurgu, Zeliş ve Cemal’in kaçan keçinin sayesinde tanışmasıyla başlamakta ve ikisinin bütün engel ve zorluklara rağmen beraber olmak için kaçmasıyla son bulmaktadır. Bu süreç komşulardaki gece eğlencesinde buluşmalarıyla başlamış, mektuplaşmalarıyla devam etmiş ve en sonunda kaçmalarıyla son bulmuştur.

Yoksulluk, iki ailenin de maddi zorluklar çekmesine yol açmakla beraber, karakterlerin birlikteliğini engellemek için aileler açısından bir neden haline gelmiştir.

“-Ana, Zeliş’i iste bana!...

Ana oğul bir zaman sessiz kaldılar...

-Bilmem ki oğlum bize kızlarını verirler mi?

-Olsun, sen iste!...

-Biz fakir insanlarız.

-Onlar fakir değil mi?

-Düğün yapamayız!...

Sustu.” (Cumalı, 122)

Öte yandan Recep'in Zeliş'i yokluktan varlığa geçiş adımı olarak görmesi, onu zengin bir ağaya verme kararı ile sonuçlanmıştır. Böylece babanın gözünde Cemal damat adayları arasında elenmiş, Bekir gündeme gelmiştir. Bekir'i babanın gözünde bu denli yücelten ve onu güçlü hale getiren parası ve bu sayede Recep'in ve ailesinin maddi ihtiyaçlarını karşılayabilecek olmasıdır. Yani bu fakir uzamda paranın getirisi güçten yaralanarak toplumda zengin kimliğiyle var olmayı başarmış, ezilen fakir kesimden sıyrılmıştır. Buna karşın, parasının olması ne Zeliş'in onu kabul etmesini ne de Cemal'in ondan korkmasını sağlamıştır. Her ne kadar koşullar Zeliş'in akranlarını zengin ağalarla evlendirmeye itse de Zeliş bu düzene aşkı için karşı çıkmaktadır. Cesur, kararlı, inatçı, aynı zamanda çalışkan olmasıyla baskın karakteri ikilinin mücadelesinde de Cemal'e kıyasla daha mücadeleci bir tavır ortaya koymasına yol açmıştır. Recep'in kızını Cemal'e vermemek için diğer bir nedeni ise kendisinin Kavala'dan göç ettiği için şehirli; onların ise köylü olmasıdır. Aynı koşullarda, aynı coğrafyayı paylaşan iki komşu olmalarına rağmen *“Kadıvacılığın görgülüsü mü olurmuş, sen de...”* (Cumalı, 26) alıntısında karşılaştırmalardan yararlanılarak yansıtılan köy-kent çatışmasından dolayı, Recep köylü aileyi küçümsemektedir. Aynı ekonomik sıkıntıları paylaşmaları, toplumsal baskının yarattığı şehirlinin üstün olduğu düşüncesini kıramamıştır. Cemal ve Zeliş'in ailelerine karşı verdikleri mücadelede karşılarına ailelerini almış, ana nedeni fakirlik olan bu çatışmada maddiyatın aşklarına üstün gelemeyeceğini kanıtlamışlardır.

Cemal ve Zeliş aşk için üstlendikleri mücadelenin en zorlusunu topluma karşı vermişlerdir. Farklı cinsiyette akranların görüşmelerinin toplumca hoş karşılanmamakla kalmayıp gençlerin eve hapsedildiği, dedikoduların egemen olduğu bu uzamda Zeliş ve Cemal birbirleriyle konuşmak için fırsat kollamakta ancak toplum baskısı yüzünden bunu başaramamaktadırlar. Herhangi bir iletişim kurmaları halinde etrafta dedikoduların ortaya çıkacağını ve toplum baskısının odak noktası haline geleceklerini düşünmüşlerdir. Böylece çareyi Zeliş'in önerisiyle mektuplaşmada bulmuşlardır. Yazarın edebi alıntı tekniği ile verdiği bu mektuplar; mani, türkü

ve resim gibi türlü sevgi motifleriyle donanmış aşk mektubu niteliği taşımaktadır. Yazdıklarıyla, sanki topluma ve yarattığı baskıya meydan okurmuşçasına, kendi dilediklerince beraber olacaklarını kanıtlamışlardır. Mektupların girişinde yer alan “Çok sevgili bir huzura,” hitabında kullanılan “huzur” kelimesinin leitmotif haline gelmesi bu aşkın ikilide yarattığı baskın duyguları göstermektedir. “*Kaşların mildir yârim/ Gel beni güldür yârim/ Ömrümüz ayrı ama/ Gönlümüz birdir yârim/ Ak yârim çağla yârim/ Hem gül hem ağla yârim/Sonunda kavuşmak var/ Bana bel bağla yârim*” (Cumalı, 103) Kesitte verilen mâni, Zeliş’in bir mektubunda yer almıştır. Karşılıklı aşkı paylaştıkları anlamına gelen gönüllerin bir olması, ancak birbirleriyle görüşmelerinin hoş karşılanmaması Zeliş açısından bir engel olarak görülmemektedir. Bunun nedeni Zeliş’in aşkı için mücadele etmede kararlı olması ve Cemal de ona güvenirse ikisinin düşlerindeki mutlu sona kavuşacaklarına olan inancıdır. Toplumsal baskı onları her ne kadar birbirinden uzak kalmaya itmişse de onların birbirlerine dair umutları ve bekleyişleri verilen mektuplarda dikkat çekmektedir. İkilinin arasındaki sevgiyi ve uğruna yaşadıkları zorlukları yansıtan bir başka leitmotif ise “ateş” olmuştur. Cemal’in aklına Zeliş geldiğinde ateş yakması, ilk defa yalnız kaldıklarında betimlenen ateş ve kaçtıklarında yaktıkları ateş sayesinde ısınmaları gibi olay ve durumlarda yer alan bu sözcük; hem sevgiyi hem de tehlike ve zorluğu sembolize etmektedir.

Yapıtta anne figürü, Zeliş’in aşkını yaşayamamasının engellerinden biri olarak yer almıştır. Baba maddi ihtiyaçlarını gidermek, anne ise toplum baskısından kızını ve kendisini kurtarmak için bu ilişkiye karşı çıkmaktadır. Çünkü romanda yansıyan yapı içerisinde anne, kızını koruma görevini üstlenmiştir. Komşularında verilen bir eğlencede kızıyla Cemal’in aralarında konuşmalarından şüphelenmiş, sonrasında Zeliş’in odasında gizlice bulduğu mektuplardaki resimleri görünce endişesinde haklı olduğunu anlamıştır. “*Mektuptu bunlar. Şüphesi kalmamıştı. Birini daha, birini daha açtı; iki göz resmi... Kızı mektuplaşıyordu! Elbette ki Cemal’le.*” (Cumalı, 134) İkilinin paylaştıkları duyguları aşk değil de “büyülenmek”

kelimesiyle tanımlamasının iki nedeni vardır. Bunun öncelikli nedeni cahillikle beraber dinin yanlış yorumlanması iken diğer nedeniyse aşk duygusuna olan yabancılığı olmuştur. Kendisi toplumun yönlendirmesiyle görücü usulü evlendiği için aşk duygusunu tanımamış, varlığını çocuk doğurup erkeğin hanesini büyütmekten öteye götürememiştir. Kızından da aynısını beklerken onun bu yabancısı olduğu duyguya kapılmasına inanmamış, bunu üstün bir gücün kızının aklını çelmesi gibi bağınaz bir düşünceyle yorumlamıştır. Bunu Recep'e "*Okutmak ister bir kere!...Aklını çelmişler, şeytanlar zaptetmiş kızı! Belki de büyülemişlerdir kimbilir!*" (134, **Cumalı**) şeklinde açıklaması, insanları yönettiğini düşündüğü din unsurunun toplumun üstündeki gücünü yansıtmış, dinin yanlış algılanışı cahilliğin bir kanıtı olmuştur. Zeliş, ailede onu en iyi anlaması gereken annesi tarafından destek görmemiş, böylece babası gibi annesiyle de çatışma içerisine düşmüştür.

Zeliş'in anne ve babasına karşı verdiği mücadelede kardeşi Rabiye, onunla aynı cepheyi paylaşarak güvenebileceği tek yardımcısı olmuştur. Bu baskıcı düzende, gençlerin yazdıkları mektupları birbirlerine verememeleri ilişkilerinin kesilmesiyle sonuçlanmıştır. Ancak Zeliş "*Mektup yaz, kuyunun başındaki ocağın taşı altına bırak. Ben alamazsam, Rebiş'le aldırırım.*" (Cumalı, 95) diyerek çareyi bulmuş, kardeşi ikilinin arasındaki ilişkiyi yazdıkları mektupları taşıyarak sürdürmeyi başarmıştır. Daha toplum baskısından etkilenmemiş, saf ve çocuk kalbiyle duygulara, mutluluğa ve sevgiye ablası gibi inanmıştır. Bunun sonucunda Bekir'in ve ortaklarının Zeliş' i kaçırmak için toplandıkları gece, ablasına bu planı bildirip Cemal ile kaçmasına yardımcı olmuştur. Bu olaylarda görüldüğü üzere gençler, toplumun kurallarına ve geleneksel yapısına karşı çıkmaktadır. Bu kaçış ve aynı zamanda saklanış süresince, Cemal ve Zeliş zorlu mücadelelerine kimi zaman yatacak yer, kimi zaman yemek ve su bulamamalarıyla devam etmiştir. Daha sonra Zeliş ve Cemal'in para kazanarak karınlarını doyurmak için bir tarlada çalışmaya başlamalarına karşın, tarla sahibinin oğlu Nuri Bey Zeliş'i "*Ne kadar da güzelmişsin!.. Kocan gelir diye mi korkuyorsun?*" (Cumalı, 244) alıntısında gösterildiği gibi

taciz etmiştir. Kızların zengin ağa tarafından kullanılmaya çalışılması, tarla çalışanlarının alıştığı bir durum haline gelmiş olmasıyla uzamda kadın figürünün erkeklere karşı savunmasızlığını göstermektedir. Ancak Zeliş çalışanların aksine bu duruma boyun eğmemiştir. Mücadelesini sadece aşkı için değil, kendini kadın kimliğiyle var etmek için de sürdürmüştür.

Romanda sayılı zenginlerden biri olarak konumlanan Bekir; Cemal ve Zeliş' in aşkına karşı kendi çıkarları için mücadele vermiş, ancak başarılı olamamıştır. Eserdeki rolü, Zeliş'i bir gezintide beğenmesi ve sonucunda babası Recep'le tanışmasıyla başlamaktadır. Ailenin fakirliğini fark edince bu sıkıntıdan faydalanarak Zeliş'e ulaşabileceği düşünmüş, Recep'e türlü yardımlarda bulunmuştur. Aslında getirdiği et, kahve ve tütünler ya da verdiği paralar karşılığında Zeliş ile evlenmek istemektedir. Zeliş'e bir insan değil de eşya gibi davranan, onu maddiyat karşılığında takas eden babası ve tanımadığı bir kızla, tütün kırmadaki becerikliliği sonucunda daha zengin olmak için evlenmek isteyen Bekir toplumun bozuk yapısının birer yansımasıdır. Fakir, refaha ulaşmak için her şeyi feda ederken zengin bunun bilincinde onlardan yararlanmaktadır. Ekonomik açıdan eşitsizlik yüzünden iyi niyet yitirilmiştir çünkü herkes daha iyi olmak için çıkarlarıyla hareket ederek maddiyatı maneviyatın üstünde tutmuştur. Bekir'in verdiği mücadele de Zeliş'i sevdiği için değil, kendi çıkarları içindir. Daha çok tütün kırarak daha zengin olmak ve hanesini büyüterek daha çok işçiye sahip olmak amacıyla verdiği bir karardır. *“Zeliş' in on dönümlük bir tarlanın tütününü kendi başına hak edecek kadar usta olduğunu görünce evlenebileceği kızı bulduğunu anladı. Ondan sonra hep Zeliş'le evlenmeyi, birlikte yirmi dönüm tütün yetiştirmeyi düşünmeye başladı.”* (Cumalı, 108) “Yirmi dönüm tütün” leitmotifi eserde zenginliğin ve bunun beraberinde getirdiği gücü ifade etmek için kullanılmış, Bekir'in Zeliş'le mutlu bir beraberliği değil de onun üstünden sağlayacağı daha çok parayı istediğini göstermiştir. Yani Bekir'in mücadelesiyle Zeliş ve Cemal'in mücadelesi iki zıt durumu oluşturmaktadır. Bu mücadelelerden biri masum bir duygu olan aşk, diğeri ise para yani maddiyat için verilmektedir. Kutupluluk tekniği yardımıyla da bu iki olgunun kurgudaki

yeri ve karşıtlığı yansıtılmıştır. Bekir'in yanında yer alan K r Fehmi, Boh acı Sümbül, Yaşar ve taksici Necmi aynı şekilde para için Bekir'e yardım ederken Zeliş ve Cemal'e yapılan yardımlar iyi kalpli insanların karşılıksız yaptığı yardımlardır. Bekir, K r Fehmi ve taksici Necmi ile Zeliş'i kaçırmak için beklerken Zeliş ve Cemal'in Rabiye'nin haber vermesi üzerine kaçması yazarın "iyi niyetin gücü" iletisini yansıtmaktadır. Daha sonralarda her ne kadar Zeliş'i jandarmalarla aratmasına ek olarak kendini adalete başvurarak haklı çıkarmaya  alı sa da başarılı olamamıştır. Yine çıkar ilişkisi üstünden kendi tarafına  ektiğı kişiler, Zeliş ve Cemal'in yanında iyi niyet sonucu yer alan insanlardan güçlü olamamış ve onlara karşı paranın getirdiğı güce sahip olsalar dahi kaybetmişlerdir.

IV. SONUÇ

Bu çalışmada, yapıtın dış gerçekliğini oluşturan eğitim ve kadına bakış sorunsallarının yapıtın odağında yer alan a k ilişkisine etkisi incelenmiştir. Bu koşulların  ekillendirdiğı bakış açısının kişilerin tercihlerini de etkilediğı, bu doğrultuda olumsuzlukların a ka engel olduğu görülmüştür. Bu iki durumun yarattığı kar ıtlıkta kazanan tarafın a k olması ile yazarın bozuk düzenin insancıl duyguları asla yok edemeyeceğı iletisini okura ulaştırmayı hedeflediğı sonucuna ulaşılmıştır.

Çalışmada öncelikle dış gerçekliğin yarattığı  evre koşullarının toplumun düşünsel zeminini nasıl bi imlendirdiğı birey-toplum ilişkisi bağlamında incelenmiştir. Urla uzamının yapıtta ele alınan zamandaki geri kalmı lı ı, e itimsizli i ve yoksulluğu toplum yaşamını etkilemekte, düzende olumsuzlukların getirisi olan sorunsallara yol açmaktadır. Bu bağlamda eğitim ve kadın sorunsalları yapıdaki temel bozukluklar olarak yer almaktadır. Savaş koşullarıyla değişen  evre koşullarının toplumu eğitimden alıkoyması ele tirilmi , diğer sorunsalların gelişiminde de rolü olan cahillik olgusu olaylar aracılığıyla i lenmi tir. Cahilli in etkisiyle dinin ba nazca algılandığı, bu nedenle de Cumhuriyet sonrası yapılan devrimlere toplumun ayak uyduramadığı dikkati çekmiştir. Yazarın bu doğrultuda, ülke genelinde yapılan inkıl pların bir anda cahil

toplum yapısını değiştiremeyeceği, herhangi bir konuda yapılan inkılâbın insanlar üzerinde olumlu etkisinin olabilmesi için kişilerin dūřünsel zeminin da buna hazır olması gerektiğini savunduğu görülmüştür. Dięer sorunsallardan biri olan ‐kadın‐ ise toplumda sadece eř ve anne kimliğiyle var olmasından dolayı olumsuz bir biçimde kurgulanmıştır. Yapıda erkek figürlerin kadınlara karşı elde ettiği üstünlük sonucu ortaya çıkan kadının fikrini önemsemeyen, onu kendi  ıkarlarınca sömüren düzen sorgulanmıştır. Bunun sonucunda toplumda geri plana atılan kadının toplum baskısına maruz kalarak belli kalıplara sokulduğu ve bundan zarar gördüğü tespit edilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde uzamdaki toplum yapısının birey yaşamına etkisi aşk duygusunun ön planda tutulmasıyla işlenmiştir. Yapıda bu etkiyi incelemek için karşıtlıklardan yararlanılmış, kişilerin elde etmek istediği çıkarlar ile iki gencin hissettiği aşk duygusu romanın ana  atışması olarak ele alınmıştır. İekli; mücadelelerini bozuk yapının yansıması olan üçüncü kişilerin yarattığı engellere karşı sürdürmüş, görüşmelerini yasaklayan topluma karşı çıkmış, sevginin birleştirici gücü ile yanlarında yer alan kişilerle en sonunda beraber olmayı bütün zorluklara karşı başarmışlardır. Bu başarı ikilinin yapıya karşı olan başkaldırısının sonucu olarak yorumlanmıştır.

Necati Cumalı’nın *Zeliş* adlı romanı,  evre koşullarının yarattığı gerçekliklerin bireyin yaşama bakışına etkisi yönünden incelenmiştir. Bunun sonucunda toplumsal koşulların birey kararlarında ve tercihlerinde belirleyici rol oynadığı görülmüştür. Romanda tercih edilen Urla uzamının belirlediği toplumsal koşulların bozukluğunun yöre insanının karakterini şekillendirdiği ve böylece bireylerin iyi niyetini yitirmesi, sorunsalların aşk olgusuna etkisi üzerinden ele alınmıştır. Yapıda yer alan eğitim sorunsalı bu çalışmada aşk üzerindeki etkisi bağlamında değerlendirilmiş, ancak ayrı bir çalışmanın konusu olarak detaylı incelenebileceği dikkati çekmiştir.

V. KAYNAKÇA

Cumalı, Necati. *Acı Tütün: Tütün zamanı-3*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2010.

Cumalı, Necati. *Zeliş: Tütün Zamanı-1*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2014.

Cumalı, Necati. *Yağmurlarla Topraklar: Tütün zamanı-2*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları, 2014.

Ünlü, Dilşah. *Necati Cumalı'nın Eserlerinde İzmir Ve Çevresi*. i-rep.emu.edu.tr. Eylül, 2015.